

Sluttrapport tiltak a – anbefalinger og forslag til oppfølging av tiltak for barn og unge med spesifikke språkvansker

Bakgrunn

Arbeidsgruppen har gjennomgått pågående nasjonale tiltak for barn og unge med spesifikke språkvansker og anbefaler både justeringer av eksisterende tiltak samt peker på behov for nye tiltak som kan sikre et bedre tilbud for målgruppen og en bedre koordinert innsats på feltet.

Betegnelsen spesifikke språkvansker brukes om barn og unge med vedvarende språkvansker som ikke kan forklares med andre former for funksjonsnedsettelse. Det innebærer et misforhold mellom språklige ferdigheter og barnets fungering på andre utviklingsområder. Det er vanlig å angi at rundt 7 % av 5-åringer har slike vansker. Ettersom vanskene for de fleste fortsetter inn i skolealder, vil det si at man statistisk kan finne 1 til 2 med spesifikke språkvansker i hver skoleklasse. Spesifikke språkvansker påvirker mange sider ved livet og daglig fungering. Mange opplever å få betydelige sekundære vansker som psykososiale vansker, leserelaterte vansker og fagvansker.

Anbefalingene fra arbeidsgruppen er begrunnet i et kunnskapsgrunnlag som består av:

- Et bakgrunnsdokument om spesifikke språkvansker.
- Svar på forskningsoppdrag utført av Rambøll hvor følgende hovedproblemstilling blir adressert: Hva viser forskningen er gode tiltak for barn og unge med spesifikke språkvansker, på tvers av sektorer, når det gjelder å fremme deres fungering og utviklingspotensial i utdanning, arbeidsliv og dagligliv?
- Direktoratenes beskrivelse og evaluering av initierte nasjonale tiltak i de ulike sektorene.
- Brukererfaringer hentet inn gjennom en dialogsamling.

Målet med anbefalingene er å møte utfordringer hos målgruppen med tiltak som bidrar til å fremme deres utviklingspotensial.

Problemstillinger arbeidsgruppen legger til grunn for sine anbefalinger

Utfordringsbildet knyttet til både avdekking og avhjelping av spesifikke språkvansker viser:

- for sen og for tilfeldig avdekking av vanskene
- mangel på kompetanse i barnehage og skole
- mangel på samarbeid mellom tjenestene, og erfaringsutveksling i overganger
- mangel på spissede tiltak for målgruppen
- mangel på kunnskap om rettigheter og tilgang til hjelpemidler
- mangel på tilpasning av tjenester til en mangfoldig befolkning

Direktoratene har per nå flere eksisterende tiltak som kan avhjelpe vansker hos barn og unge med spesifikke språkvansker og forebygge sekundære vansker. Flere av tiltakene er imidlertid på et universelt nivå, og for at tiltakene skal ha mer målrettet effekt er det behov for justeringer og samkjøringer. Endringene innebærer både konkrete grep innenfor allerede pågående tiltak, men også endrede rutiner for samhandling mellom instansene som leverer tjenestene. Det er også behov for å vurdere nye og spissede tiltak for denne gruppen.

Arbeidsgruppens anbefalinger

Hovedhensikten med anbefalingene er å få tiltak som er mer målrettede inn mot avhjelping og forebygging av vansker, samt legge til rette for et mer forpliktende samarbeid mellom sektorer slik at tiltakene framstår mer helhetlige for målgruppen. Dette mener arbeidsgruppen er helt avgjørende for å sikre bedre gjennomføring for denne gruppen i videregående opplæring og bedre tilknytningen til arbeidslivet.

Samtidig er det viktig å understreke at avhjelping og forebygging av vansker hos denne målgruppen forutsetter at det settes i gang en helhetlig tilrettelegging i tidlig alder. Det innebærer at man gir en nødvendig støtte til barnets språkutvikling, ruster miljøet til best mulig å ivareta barnets behov samt forebygger sekundære vansker. Dersom tilbud om nødvendig oppfølging ikke foreligger, må man stille spørsmål om det er etisk forsvarlig å sette inn ressurser på tidlig avdekking og kartleggingsverktøy som kan avdekke språkspesifikke vansker. Dette er et viktig og prinsipielt spørsmål som arbeidsgruppen mener må tas med i det videre arbeidet.

Nedenfor følger arbeidsgruppens anbefalinger og forslag til hvilke direktorater som alene eller i samarbeid kan følge opp disse. Vi gjør oppmerksom på at vi har gjort noen prioriteringer i forhold til hvilke områder som løftes frem. Det betyr at det er utfordringer som er beskrevet i sluttrapporten, som ikke blir adressert i anbefalingene.

Anbefaling 1: Justering av pågående kompetansehevingstiltak

Arbeidsgruppen foreslår følgende justeringer innenfor pågående nasjonale kompetansehevingstiltak som gjennomføres av Utdanningsdirektoratet:

- a) Fokus på spesifikke språkvansker forsterkes i tilbud innenfor Strategi for etter- og videreutdanning i PPT. Det igangsettes et etterutdanningstilbud i regi av f.eks. Statped som bidrar til at PP-tjenesten blir rustet til å arbeide målrettet med feltet både på individnivå og systemnivå i barnehage og skole, både knyttet til norskspråklige og flerspråklige barn. Tilbudet gjennomføres 2017/18.
- b) *Språkløyper* tematiserer målgruppen barn og unge med spesifikke språkvansker i kommende nettressursspakker. Dette knyttes til ny Rammeplan for barnehage. Både gjennom lett tilgjengelig nettbasert støtte- og veiledningsmateriell, lokalt utviklingsarbeid i kompetansenettverk og opplæring av lokale ressurspersoner, kan kunnskap om kjennetegn ved målgruppen og effektive tiltak spres. PP-tjenesten oppfordres sterkt om å delta i satsingen.
- c) Videreutdanningstilbudet *Barns språkutvikling og språklæring i barnehagen* forsterker tematikken rundt barn og unge med spesifikke språkvansker. Presiseringer om dette bør inngå i de nasjonale føringene, samtidig som at det legges til rette for en noe tettere oppfølging av tilbudene som studiestedene tilbyr.

Oppfølging av Anbefaling 1 a), b) og c): Utdanningsdirektoratet har hovedansvar for å lage en plan for gjennomføring med ansvarsfordeling internt i direktoratet. Anbefalingene skal følges opp av avdelinger hvor de eksisterende tiltakene er plassert. Planen skal også redegjøre for hvordan eventuelt andre direktorater kan bidra, som for eksempel Helsedirektoratet knyttet til punkt 2 om Språkløyper og materiell som understøtter tiltak for kunnskaps- og erfaringsutveksling. Frist for ferdigstilt plan er 17. mars 2017.

Anbefaling 2: Tydeligere informasjon om rettigheter knyttet til hjelpemidler og støtteordninger

Arbeidsgruppen foreslår følgende justeringer:

- a) Informasjon om retten til hjelpemidler og informasjon for å bidra til at brukergruppen får tilgang til hjelpemidler som kan bidra til å avhjelpe deres utfordringer, må formidles tydeligere og implementeres bedre i kommuner og fylkeskommuner enn det som er tilfellet i dag. Her blir det viktig å sikre at informasjonen også når ut til brukere som ikke har norsk som morsmål.

Oppfølging: Arbeids- og velferdsdirektoratet har hovedansvar for å lage en plan for gjennomføring og fremdrift. Planen skal også redegjøre for hvilke ressurser som trengs for å gjennomføre arbeidet, samt hvordan Utdanningsdirektoratet og eventuelt andre direktorater kan bidra. Frist for ferdigstilt plan er 2. mai 2017. Ses i sammenheng med punktet under.

- b) Sektoransvaret bør tydeliggjøres og nødvendige avklaringer må gjøres med tanke på hvilken sektor som er ansvarlig på hjelpemiddelområdet. På denne måten vil grunnlaget for samarbeid mellom NAV hjelpemidler og tilrettelegging og skolene bedres og brukerne får tettere oppfølging

Oppfølging: Se punktet over. Arbeids- og velferdsdirektoratet og Utdanningsdirektoratet har ansvar for å tydeliggjøre sine deler for brukerne, dette samordnes med sikte på et bedre koordinert tiltak.

- c) Ordningen med ekstra stipend gjennom Statens Lånekasse for studenter med nedsatt funksjonsevne bør gjennomgås med hensyn til hvordan den praktiseres, samt informeres bedre om for å sikre at unge med spesifikke språkvansker inkluderes i ordningen.

Oppfølging: Bestilling fra 0-24 programmet sendes til Kunnskapsdepartementet.

Anbefaling 3: Endring i formelle føringer

Arbeidsgruppen anbefaler justeringer i formelle føringer for å bidra til forsterket effekt av pågående tiltak og bedre samarbeid mellom sektorer.

- a) Forskrift for helsestasjons- og skolehelsetjenesten pålegger tjenesten å samarbeide, og bør harmoniseres med regelverket til barnehage og skole slik at sektorene får en gjensidig forpliktelse til samarbeid. Dette vil sikre oppfølging av blant annet barn med språkvansker.

Oppfølging: Arbeidet kanaliseres fra 0-24 programmet til tiltak b) regelverksgruppen. Bestilling sendes til Kunnskapsdepartementet.

- b) Retningslinje for undersøkelse av språk gjennomgås og oppdateres i tråd med ny kunnskap for å sikre bredere kjennskap til ulike typer språkvansker på helsestasjonen. På den måten vil helsepersonell bli bedre i stand til å oppdage de ulike typene språkvansker på et så tidlig tidspunkt som mulig og gi råd til foreldre om oppfølging videre, for eksempel henvisning til PP-tjenesten.

Oppfølging: Helsedirektoratet har hovedansvar for å lage en plan for gjennomføring og fremdrift. Planen skal også redegjøre for hvilke ressurser som trengs for å gjennomføre arbeidet, samt

hvordan Utdanningsdirektoratet, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet og eventuelt andre direktorater kan bidra. Helsedirektoratet kommer tilbake med plan for arbeidet innen utgangen av 2017.

- c) Innføring av bestillingssystemer og rutiner som kan øke bruk av kvalifisert tolk og sikre likeverdige tjenester i kommunale tjenester og statlige etater. For etater med rutiner er det viktig å sikre at disse blir kjent blant de ansatte. Opplæring i bruk av tolk bør også vurderes.

Oppfølging: Et prøveprosjekt hvor Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet reviderer sine eksisterende retningslinjer for bruk av tolk, og gjør disse kjent i organisasjonen. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet bistår med fagkompetanse. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har hovedansvar for å lage en plan for gjennomføring og fremdrift. Planen skal også redegjøre for hvilke ressurser som trengs for å gjennomføre arbeidet, samt hvordan Integrerings- og mangfoldsdirektoratet og eventuelt andre direktorater kan bidra. Frist for ferdigstilt plan er 2. mai 2017.

- d) Bestemmelsen knyttet til tilskudd til PC gjennomgås og endres slik at retten til tilskudd vurderes ut fra behov og nyttiggjørelse snarere enn ut fra bare diagnose.

Oppfølging: Bestilling fra 0-24 programmet sendes til Arbeids- og sosialdepartementet.

Anbefaling 4: Nye tiltak som bør vurderes i det videre arbeidet

Arbeidsgruppen peker også på behov for nye tiltak som ikke kan ivaretas ved justering av pågående tiltak:

- a) Det legges til rette for en samarbeidsarena mellom NAV og kommune/skole/barnehage hvor kunnskap om rettigheter knyttet til hjelpemidler og støtteordninger spres.

Oppfølging: Prøveprosjekt i en kommune/et fylke knyttet til kompetanse- og informasjonsspredning. Arbeids- og velferdsdirektoratet og Utdanningsdirektoratet har ansvaret sammen for å lage en plan for gjennomføring og fremdrift. Planen skal også redegjøre for hvilke ressurser som trengs for å gjennomføre arbeidet. Frist for ferdigstilt plan er 2. mai 2017.

- b) Kommuner og fylkeskommuner bør ha rutiner for å utarbeide skriftlige samarbeidsavtaler som sikrer gode overganger i utdanningsløpet, innad i kommunen og med fylkeskommunen.

Oppfølging: Utdanningsdirektoratet har hovedansvaret og Helsedirektoratet bidrar inn i arbeidet. Oppgaven kobles på pågående revisjon av veileder for spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning, eventuelt også andre støtte- og veiledningstiltak.

- c) Vurdere om det er behov for å styrke kompetansen om både spesifikke språkvansker generelt og spesifikke språkvansker og flerspråklighet hos helsesøstre i helsestasjonene som sitter med ansvaret for språkkartlegging av barn. Dette må legges inn i en eventuell revidering av nasjonal faglig retningslinje for undersøkelse av språk hos barn.

Oppfølging: Helsedirektoratet har hovedansvaret og følger opp at dette legges inn i den faglige retningslinjen. Utdanningsdirektoratet bidrar eventuelt på sikt med kompetanseheving. Kompetanseheving bør vurderes og ses i sammenheng med materiell som kan understøtte tiltak for kunnskaps- og erfaringsutveksling på tvers av sektorene.

- d) Det legges til rette for kompetansetiltak for NAV-ansatte som bidrar til nødvendig kunnskap på systemnivå for å ivareta hjelpemiddelordningen på en god måte.

Oppfølging: Arbeids- og velferdsdirektoratet har hovedansvar for å lage en plan for gjennomføring og fremdrift. Planen skal også redegjøre for hvilke ressurser som trengs for å gjennomføre arbeidet, samt hvordan Utdanningsdirektoratet og eventuelt andre direktorater kan bidra. Frist for ferdigstilt plan er 2. mai 2017.

- e) Det igangsettes forskning om hvilke tiltak og hjelpemidler som er nødvendige og hensiktsmessige for barn og unge med spesifikke språkvansker for å styrke deres fungering i utdanningsløpet og sikre fullføring i videregående opplæring. Det er spesielt behov for intervensjonsstudier for å undersøke virkningen av ulike støttetiltak rettet mot målgruppen i en norsk kontekst. Forskningsprosjekter i en norsk kontekst bør fokusere på hvilke tiltak som virker på hva, for hvem og på hvilken måte, samt hvilket omfang som må til for at tiltaket skal ha en positiv virkning.

Oppfølging: Utdanningsdirektoratet har hovedansvaret for å vurdere hvordan forskningsbehovet kan tas videre i samarbeid med Arbeids- og velferdsdirektoratet